ВАРЛАМ ШАЛАМОВ
МОЯТ ПРОЦЕС

Превод от руски: Александър Талаков, 1994

chitanka.info

Бригадата ни бе посетена лично от ФЬОДОРОВ. Както винаги при приближаването на началството, колелата на ръчните колички се завъртяха по-бързо, ударите на кирките станаха по-чести, по-силни. Впрочем малко по-бързо, малко по-силни — тук работеха стари лагерни вълци, готови да плюят на всякакво лагерно началство, пък и нямаха сили. Ускоряването на темпото на работа бе само страхливо следване на традицията, а може би и уважение към собствения бригадир — иначе биха го обвинили в заговор, биха го свалили от длъжност, биха го осъдили, ако бригадата спре да работи. Безсилното желание да се намери повод за почивка би било изтълкувано като демонстрация, като протест. Колелата на ръчните колички се въртяха по-бързо, но това бе повече от учтивост, отколкото от страх.

ФЬОДОРОВ, чието име се повтаряше от десетки изгорени, напукани от вятъра и глада устни, беше инспектор на районния отдел в мината. Приближаваше се до забоя, в който работеше нашата бригада.

Малко са зрелищата на този свят, които да са толкова изразителни, колкото наредените една до друга фигури на лагерното началство — с червени муцуни, охранени, тромави, натежали от собствената си сланина, с греещи като слънца нови-новенички, смърдящи къси овчи кожуси, с везани якутски кожени калпаци и с ръкавици с дълги маншети с ярка бродерия — и фигурите на „мършите“, на облечените в дрипи „фитили“ със стърчащи фъндъци вата от износените памуклийки, „мърши“ с еднакви мръсни кокалести лица и гладен блясък в хлътналите очи. Подобни композиции бяха всекидневни, ежечасни — и в „етапните“ вагони „Москва — Владивосток“, и в прокъсаните лагерни палатки от най-обикновен брезент, в които затворниците зимуваха на полюса на студа, без да се събличат, без да се мият, където косите замръзваха за стените на палатките и където беше невъзможно човек да се стопли. Покривите на тези палатки бяха надупчени — по време на близките взривове в забоите камъните попадаха в палатките, а един голям скален къс така си и остана в нашата палатка — седяхме на него, ядяхме, деляхме си хляба…

ФЬОДОРОВ вървеше из забоя, без да бърза. С него имаше още хора, също с къси кожуси — не ми бе съдено да разбера кои са.

Беше пролет — неприятно време, когато леденостудената вода блика отвсякъде, а още не ни бяха раздали летните гумени цървули. Всички бяхме обути като за през зимата — с платнени „ботуши“, съшити от стари ватени панталони, с подметки от същия материал — те подгизваха още след първите десет минути работа. Пръстите на краката — измръзнали, кървящи — ни боляха непоносимо. През първите седмици с цървулите не беше никак по-добре — гумата лесно пропускаше студа на вечно замръзналата почва и тъпата болка ни подлудяваше.

ФЬОДОРОВ се разходи из забоя, попита нещо и бригадирът ни, почтително превит, му отговори; ФЬОДОРОВ се прозя и златните му, добре направени зъби отразиха слънчевите лъчи. Слънцето вече се беше издигнало нависоко — предполагаше се, че ФЬОДОРОВ е излязъл на разходка след нощна работа. Той отново попита нещо.

Бригадирът ме извика — току-що бях докарал празната количка като стар извозвач — дръжките стърчаха нагоре, за да си почиват ръцете, с колелото напред — и аз се приближих до началството.

— Ти ли си Шаламов? — попита ФЬОДОРОВ.

Вечерта ме арестуваха.

Раздаваха ни лятното облекло — рубашка, памучен панталон, партенки, гумени цървули — беше един от важните дни в живота на затворниците. През друг, още по-важен есенен ден, раздаваха зимните дрехи. Раздаваха каквото се случи — напасването по „размер“ и „ръст“ ставаше в бараката, по-късно.

Дойде моят ред и домакинът рече:

— Тебе те вика Фьодоров. Когато се върнеш — тогава ще ти дам…

Не разбрах веднага истинския смисъл на думите му.

Непознат цивилен ме заведе в покрайнините на селището, където се намираше малката къщурка на инспектора от районното отделение.

Стоях в здрача пред тъмните прозорци на къщата на Фьодоров, дъвчех някаква ланшна сламка и не мислех за нищо. До стената на къщата имаше хубава пейка, но затворниците нямаха право да сядат на пейките на началството. Галех и почесвах под ватенката си своята суха като пергамент, напукана, мръсна кожа и се усмихвах. Бях сигурен, че ме очаква нещо хубаво. Обзе ме странно чувство на облекчение, почти на щастие. Утре и вдругиден нямаше да трябва да ходя на работа, да

размахвам кирката, да блъскам тези проклети камъни, когато от всеки удар тънките като канап мускули потръпват.

Знаех, че всеки момент мога да получа нова присъда. Много добре познавах лагерните традиции в това отношение. През 1938 година, през тази страшна колимска година, „завеждаха дела“ срещу всички, чиито присъди бяха малки и изтичаха. Винаги правеха така. Тук, в наказателната зона на Джелгала, пристигнах като „престоял“. Присъдата ми бе изтекла през януари четиридесет и втора, но не ме освободиха, а бях „оставен в лагера до края на войната“, както хиляди, десетки хиляди други. До края на войната! Беше трудно да се изкара един ден, да не говорим за година. Всички „престояли“ ставаха обект на повишено внимание от страна на следствените власти. Усилено ми бяха „фабрикували дело“ и в Аркагала, откъдето бях пристигнал в Джелгала. Ала не успяха. Само ме прехвърлиха в наказателната зона, което, разбира се, само по себе си беше зловещ признак. Но защо да се измъчвам с мисли за нещо, което не мога да променя?

Знаех, естествено, че трябва да съм извънредно внимателен в приказките, в поведението си — нали не бях фаталист. И все пак от това, че знаех, че предвиждах всичко, не се променяше нищо. През целия си живот не можах да се накарам да нарека някой подлец честен човек. И си мисля, че е по-добре да не живееш, щом не можеш да разговаряш с хората или трябва да говориш противоположното на онова, което мислиш.

Какъв е смисълът на *човешкия опит* — казвах си, седнал на земята под тъмния прозорец на Фьодоров. Какъв е смисълът да знаеш, да чувствуваш, да се досещаш, че този човек е доносник, „певец“, а онзи — подлец, пък хей онзи там — отмъстителен страхливец? Че ми е по-изгодно, по-полезно, по-спасително да съм им приятел, отколкото враг. Или поне — да си трая. Човек непрекъснато трябва да лъже — тях, себе си — и това е непоносимо трудно, много по-трудно, отколкото да се казва истината. Какъв е смисълът на това, щом не мога да променя поведението си, характера си? За какво ми е тогава този проклет „опит“?

В стаята светна лампа, някой дръпна пердето, вратата на къщата се отвори и дневалният ми махна от прага, викаше ме да вляза.

Цялата малка, с нисък таван стаичка — служебният кабинет на инспектора от районния отдел — бе заета от огромно писалище с

безброй чекмеджета, отрупано с папки, моливи и тетрадки. Освен писалището в стаята с мъка се бяха побрали и два саморъчно направени стола. На единия, който беше боядисан, седеше Фьодоров. Вторият — без боя, лъснал от стотиците арестантски задници, бе предназначен за мен.

Фьодоров ми посочи стола, зашумоля с бумагите и „делото“ започна…

Съдбата на затворника в лагера може да бъде „пречупена“, т.е. може да бъде променена от три неща: тежка болест, нова присъда или нещо необичайно. В живота ни необичайните, странните неща никак не са малко.

Отслабвайки с всеки изминал ден в забоите на Джелгала, аз се надявах, че ще успея да попадна в болницата и там или ще си умра, или ще позаякна, или ще ме пратят някъде другаде. Падах от умора, от слабост, докато вървях, си влачех краката и най-малката неравност, камъче или тънка греда на пътя ми бяха непреодолими. Но по време на всеки амбулаторен прием лекарят ми сипваше в ламариненото черпаче порция разтвор на калиев хиперманганат и хриптеше, без да ме погледне в очите: „Следващият!“. Калиевият хиперманганат го даваха да се пие срещу дизентерия, мажеха с него измръзванията, раните, изгаряниятa. Калиевият хиперманганат беше универсално и уникално лечебно средство в лагера. Нито веднъж не ме освободиха от работа — простодушният санитар обясняваше, че „лимитът е изчерпан“. Контролни цифри по буква „В“ — временно освободени от работа — наистина имаше: за всеки лагерен пункт, за всяка амбулатория. На никой не му се искаше да „завишава“ лимита — прекалено мекушавите лекари и фелдшерите-затворници ги очакваше обща работа. Планът беше Молох, който искаше човешки жертви.

През зимата Джелгала бе посетена от голямото началство. Пристигна Драбкин, началникът на колимските лагери.

— Знаете ли кой съм аз? Аз съм най-главният — Драбкин беше млад, назначен съвсем наскоро.

Заобиколен от тълпа телохранители и местни началници, той мина из бараките. В нашата барака все още имаше хора, които не бяха загубили интереса си към разговорите с голямото началство. Някой попита Драбкин:

— Защо държат тук десетки хора без присъди — онези, които отдавна са си ги излежали?

Драбкин бе подготвен за този въпрос:

— Нима нямате присъда? Не са ли ви чели, че сте задържани до края на войната? Тъкмо това е присъдата. Това означава, че трябва да се намирате в лагера.

— За неопределено време?

— Не прекъсвайте началника, който говори с вас. Ще ви освобождават по препоръка на местното началство. Нали знаете, с такива характеристики — и Драбкин направи неопределен жест с ръка.

А колко тревожна тишина имаше зад гърба ми, колко прекъснати разговори при приближаването на ОБРЕЧЕНИЯ, колко съчувстващи погледи — не усмивки и, разбира се, не насмешка — хората от нашата бригада отдавна бяха отвикнали да се усмихват. Мнозина знаеха, че Кривицки и Заславски бяха „пуснали“ нещо срещу мен. Мнозина ми съчувствуваха, но се страхуваха да го покажат — да не би да ги завлека със себе си, ако съчувствието бъде прекалено явно. По-късно научих, че бившият учител Фертюк, поканен от Заславски за свидетел, категорично отказал и на Заславски му се наложило да свидетелствува с постоянния си партньор Кривицки. Две свидетелски показания — това беше минимумът, който се изискваше по закон.

Когато си останал без сили, когато си отслабнал — неудържимо ти се иска да се биеш. Това чувство — разпалеността на слабия — е познато на всеки затворник, който някога е гладувал. Гладните се бият не като хора. Те се засилват, за да нанесат удар, гледат да блъснат с рамо, да ухапят, да подложат крак, да стиснат за гърлото… Има безброй причини да пламне една караница. Затворника го дразни всичко: и началството, и предстоящата работа, и студът, и тежките инструменти, и другарят му, който стои до него. Арестантът спори с небето, с лопатата, с камъка и с онова живо същество, което се намира до него. И най-малкият спор е готов да прерасне в кървава битка. Но затворниците не пишат доноси. Доносите се пишат от такива като Кривицки и Заславски. Това също е отзвук от тридесет и седма година.

„Той ме нарече глупак, а аз написах, че иска да отрови правителството. Квит сме! Той на мене — цитат, аз на него — заточение.“ Дори не заточение, ами затвор или смъртна присъда.

Специалистите по тази част, такива като Кривицки и Заславски, често пъти също попадат в затвора. Това значи, че някой е използвал собственото им оръжие.

Преди Кривицки бил заместник-министър на отбранителната промишленост, а Заславски — автор на очерци в „Известия“. Неведнъж бях бил Заславски. За какво ли? Понеже хитруваше, все гледаше да носи дънера откъм по-тънката страна, вместо от по-дебелата, за това, че докладваше на бригадира или на Кривицки, неговия заместник, за всички разговори в звеното. Не ми се беше случвало да налагам Кривицки — работехме в различни звена, но го мразех — заради особената роля, която играеше в бригадата, за постоянното му безделничене по време на работа, за вечната му „японска“ усмивка.

— Какво е отношението на бригадира към вас?

— Добро.

— С кого от бригадата отношенията ви са лоши?

— С Кривицки и Заславски.

— Защо?

Обясних, доколкото можах.

— Е, това са глупости. Ще запишем така: лоши са отношенията с Кривицки и Заславски, защото е имало спречквания по време на работа.

Подписах се.

Късно през нощта вървяхме с войника от конвоя към лагера, но не към бараката, а по посока на ниската сграда встрани от зоната, към лагерния изолатор.

— Имаш ли багаж в бараката?

— Не. Всичко е на гърба ми.

— Толкова по-добре.

Разправят, че разпитът е борба между две воли: на следователя и на обвиняемия. Сигурно е така. Но как да се говори за волята на човек, който е измъчван от постоянен глад, студ и тежка работа в продължение на много години — когато клетките на мозъка му са изсушени и са загубили качествата си. Влиянието на продължителното, години наред гладуване върху човешката воля, върху душата, е много по-различно от това на някоя затворническа гладна стачка или

изтезание чрез глад, довели до необходимостта от изкуствено хранене. В тези случаи човешкият мозък още не е разрушен, духът още е силен. Духът все още може да ръководи тялото. Ако Димитров го бяха подготвяли за съд колимските следователи, светът не би познавал Лайпцигския процес.

. . . . . .

— Е, и какво сега?

. . . . . .

Най-важното е да концентрираш остатъците от разума си, да се досетиш, да разбереш, да научиш, че доноса срещу теб биха написали единствено Заславски и Кривицки. (По чие нареждане? По чий план, според какви контролни цифри?) Виж как следователят застана нащрек и как столът му изскърца веднага щом ти спомена тези две имена. Бъди настоятелен — поискай им отвод! Отвод на Кривицки и Заславски! Победиш ли — ще си „свободен“. Отново ще си в бараката, на „свобода“. На часа приказката ще свърши, също и радостта от свободата, тъмният уютен карцер, в който светлината и въздухът проникват единствено през пролуката под вратата — и ще се започне: бараката, разводът за работа, кирката, ръчната количка, сивите камъни, ледената вода. Кой път е правилният? Къде е спасението? Къде е успехът?

. . . . . .

— Е, и какво сега? Искате ли по ваш избор да извикам тук десет свидетели от вашата бригада? Назовете които и да е имена. Ще ги прекарам през кабинета си и всички те ще свидетелствуват срещу вас. Така ли е? Гарантирам ви, че е така. Та ние с вас не сме вчерашни.

. . . . . .

Наказателните зони се отличават с музикалността на своите имена: Джелгала, Златисти… Местата за тези зони се избират специално. Лагерът на Джелгала се намира на висок хълм — забоите на мината са долу, в клисурата. Това означава, че след многочасовия изнурителен труд хората ще пълзят по заледените, изсечени в снега стъпала, ще се вкопчват в проскубаните, заскрежени храстчета, ще лазят с последни сили нагоре, мъкнейки със себе си дърва — ежедневната порция дърва за отопляване на бараката. Естествено началникът, избрал мястото за наказателната зона, е разбирал всичко това. Разбирал е и друго: че надолу по склона може да бъдат

изтъркулвани, запокитвани онези, които се опъват, които не искат или не могат за излязат на работа, и точно така се правеше по време на утрешните „разводи“ в Джелгала. Яките надзиратели хващаха за ръцете и краката онези, които не излизаха сами, залюляваха ги и ги хвърляха надолу. Там ги очакваше един кон, впрегнат във влачило. Връзваха „отказчиците“ за влачилото и така ги караха до месторабoтата.

Може би човекът затова е станал човек, защото физически е бил по-силен, по-издръжлив от което и да е животно. Такъв си е останал и днес. От това, че главите им щяха да се удрят в земята два километра по пътищата на Джелгала, хората не умираха. Пък и нали конете не могат да препускат с влачилото.

Благодарение на тези топографски особености в Джелгала с лекота се извършваха така наречените „разводи без последния“ — когато арестантите сами бързаха да се сурнат, да се изтърколят надолу, без да чакат надзирателите да ги запокитят в бездната. Другаде „разводите без последния“ обикновено се правеха с помощта на кучета. Джелгалските кучета не участвуваха в разводите.

. . . . . .

Беше пролет и не бе чак толкова лошо да се седи в карцера. По онова време вече бях минал и през изсечения в скалите, във вечно замръзналата почва карцер на Кадикчан, и през изолатора в „Партизанин“, където надзирателите нарочно бяха изскубали целия мъх, с който бяха уплътнени пролуките между дървените трупи. Бях лежал в построения от сурови трупи на лиственици, заскрежен и пълен с ледена пара карцер на мината „Спокойни“, също и в карцера на „Чорное озеро“, където вместо под имаше ледена вода, а вместо нар — тясна пейка. Арестантският ми опит бе много богат — можех да спя и на тясна пейка, можех да сънувам, без да падам в леденостудената вода.

Лагерната етика позволява началството да бъде лъгано, да му се разправят врели-некипели по време на работа — да се лъже в измерванията, в пресмятането, в качеството на извършеното. Може да се хитрува, да се лъже при всяка една дърводелска работа. Само едно нещо е прието да се прави както трябва — да се строи лагерният изолатор. Бараката за началството може да бъде построена небрежно, но затворът за арестантите трябва да е без пролуки, качествен. „Нали

ние ще лежим вътре.“ И макар тази традиция да се култивира предимно от криминалните — в нея има някакво рационално зърно. Но това е на теория. На практика клиновете и мъха за уплътнение са навсякъде и лагерният изолатор не прави изключение.

Карцерът в Джелгала беше специален — без прозорец, като по този начин напомняше прочутите „сандъци“ на Бутирския затвор. Пролуката под вратата, която водеше към коридора, бе вместо прозорец. Цял месец изкарах там на карцерна дажба — триста грама хляб и канче вода. На два пъти през това време дневалният на изолатора ми даде по паница чорба.

. . . . . .

Прикривайки носа си с напарфюмирана кърпичка, следователят Фьодоров благоволи да разговаря с мен:

— Не искате ли вестник — ето, вижте, Коминтернът е разпуснат. Ще ви бъде интересно да прочетете това.

Не, това не ми беше интересно. Виж, да имаше една цигара.

— Ще ме прощавате. Не пуша. Ето, вижте — обвиняват ви, че сте възхвалявали оръжието на хитлеристите.

— Какво значи това?

— Е, значи, че сте се изказвали одобрително за немското настъпление.

— Не знам почти нищо. От години не съм виждал вестник. От шест години.

— Е, това не е най-важното. Веднъж сте казали, че стахановското движение в лагера е фалш и лъжа.

В лагера съществуваха три вида дажби — „котлова храна“ за затворниците: стахановска, ударна и производствена. Отделно наказателната, следствената и етапната. Дажбите се различаваха по количеството хляб и по качеството на храната. В съседния забой минният инженер бе отмерил разстояние — норма за всеки работник и бе прикрепил в края цигара от махорка. Успееш ли да извозиш грунта до отбелязаното място — значи си стахановец, цигарата е твоя.

— Ето как стояха нещата — рекох. — Според мен това е извращение.

— После сте казали, че Бунин е велик руски писател.

— Той наистина е велик руски писател. Може ли да получа присъда за тези мои думи?

— Можете. Той е емигрант. Враг-емигрант.

„Делото“ потръгна, Фьодоров беше весел, подвижен.

— Виждате ли как се държим с вас? Нито една груба дума. Обърнете внимание — никой не ви бие, както през тридесет и осма година. Никакъв натиск.

— Ами дажбата от триста грама хляб на денонощие?

— Заповед, драги, заповед. Нищо не мога да направя. Заповед. Това е следствена дажба.

— А килията без прозорец? Ами че аз ще ослепея, при това нямам какво да дишам.

— Без прозорец ли? Не може да бъде. Все отнякъде влиза светлина.

— От пролуката под вратата.

— Ето, виждате ли.

— През зимата тя щеше да е застлана с пара.

— Но нали сега не е зима.

— И това е вярно. Вече не е зима.

. . . . . .

— Слушайте — рекох. — Аз съм болен. Останал съм без сили. Много пъти съм се обръщал за помощ в медицинския пункт, но нито веднъж не ме освободиха от работа.

— Напишете заявление. Това ще има значение за съда и следствието.

Посегнах към най-близката писалка — върху бюрото имаше много, с най-различни размери.

— Не, не, с перодръжката, ако обичате.

— Добре.

Написах, че многократно съм търсил медицинска помощ в амбулаторните зони — почти всеки ден. Беше ми невероятно трудно да пиша — практиката ми в това отношение бе много малка.

Фьодоров приглади парчето хартия.

— Не се безпокойте. Всичко ще бъде според закона.

Още същата вечер ключалките на килията ми изщракаха и вратата се отвори. В ъгъла, върху масата на дежурния, гореше „колимка“ — бензинова лампа, направена от консервена кутия. До масата седеше някакъв човек, облечен с къс кожух и с шапка-ушанка.

— Ела насам.

Приближих се. Човекът се изправи. Беше доктор Мохнач, стар колимчанин, жертва на тридесет и седма година. Отначало бе работил в Колима обща работа, сетне го допуснаха до лекарските задължения. Беше възпитан да се страхува от началството. Много пъти бях ходил при него в амбулаторията на зоната.

— Здравейте, докторе.

— Здравей. Съблечи се. Дишай. Не дишай. Обърни се. Наведи се. Можеш да се обличаш.

Доктор Мохнач седна на масата и написа в слабата светлина на „колимката“:

„Затворникът В. Т. Шаламов е практически здрав. През времето, прекарано в «зоната», не се е обръщал за медицинска помощ към амбулаторията.

Завеждащ амбулаторията доктор Мохнач.“

Прочетоха ми този текст един месец по-късно, на съда.

. . . . . .

Следствието вървеше към своя край, а аз все не можех да проумея в какво ме обвиняват. Гладното ми тяло бе като изтръпнало и се радваше, че не трябва да работи. Ами ако отново ме пратят в забоя? Стараех се да прогоня тези тревожни мисли.

. . . . . .

В Колима лятото идва внезапно, прибързано. По време на един от разпитите видях горещото слънце, синьото небе, долових лекия аромат на листвениците. В деретата все още имаше мръсен лед, но лятото не чакаше той да се разтопи.

Разпитът се проточи, ние „уточнявахме“ нещо, войникът от конвоя още не ме беше отвел, а към къщата на Фьодоров вече водеха друг човек. Оказа се, че това е моят бригадир Нестеренко. Той направи крачка към мен и рече глухо: „Принудиха ме, разбираш ли, принудиха ме“ — и изчезна зад вратата на къщата на Фьодоров.

Нестеренко бе писал заявлението срещу мен. Свидетели бяха Заславски и Кривицки. Но Нестеренко едва ли някога бе чувал за Бунин. И ако Заславски и Кривицки бяха подлеци, Нестеренко ме беше спасил от гладна смърт, когато ме взе в бригадата си. Бях не по-лош и не по-добър от който и да е друг работник. И нямах зъб на Нестеренко. Бях чувал, че той излежава вече трета присъда, че е стар соловчанин. Беше много опитен бригадир — разбираше не само от работата,

разбираше и гладните хора — не съчувствуваше, а именно разбираше. Това не всеки бригадир го можеше. Във всички бригади след вечеря се раздаваше допълнително — черпаче рядка чорбица, от остатъците. Обикновено бригадирите даваха тези черпаци на онези, които през този ден са работили по-добре — този начин официално се препоръчваше от лагерното началство. Раздаването на допълнителното ставаше публично, едва ли не тържествено. Допълнителното се използуваше и за производствени, и за възпитателни цели. Не винаги онзи, който работеше повече от всички, работеше по-добре. И не винаги на най-добрите им се сърбаше чорбица.

В бригадата на Нестеренко допълнителното се даваше на най-гладните — разбира се, по преценка и по заповед на бригадира.

. . . . . .

Веднъж изкопах в шурфа огромен камък. Явно нямаше да имам сили да го измъкна сам. Нестеренко видя това, мълком скочи при мен, подхвана камъка с кирката и го избута нагоре…

Не исках да повярвам, че той е написал заявлението против мен. Впрочем…

. . . . . .

Разправяха, че миналата година от същата бригада били осъдени от трибунала двама души — Йожиков и три месеца по-късно Исаев — бивш секретар на един от сибирските областни партийни комитети. А свидетелите бяха все същите — Кривицки и Заславски. Не бях обърнал внимание на тези приказки.

. . . . . .

— Подпишете ето тук. И тук.

Не се наложи да чакам дълго. На двадесети юни вратите се отвориха и ме изведоха на горещата кафява земя, под ослепителното, парещо слънце.

— Вземи си вещите — обувките, фуражката. Отиваш в Ягодное.

— Отиваш?

Двама войници ме разглеждаха внимателно.

— Няма да стигне — рече единият. — Няма да го вземем.

— Тоест как няма да го вземете — каза Фьодоров. — Ще се обадя в опергрупата.

Тези войници не бяха истински конвой, предварително поръчан с наряд. Двамата оперативни работници се връщаха в Ягодное —

осемнадесет километра през тайгата — и пътьом трябваше да ме отведат в затвора на Ягодное.

— Е, ами ти какво ще кажеш? — попита ме единият оперативен работник. — Ще стигнеш ли?

— Не знам.

Бях съвършено спокоен. И нямаше закъде да бързам. Слънцето бе прекалено силно — бузите ми, отвикнали от ярката светлина, от чистия въздух, изгоряха. Седнах до едно дърво. Беше приятно да се поседи навън, да се вдъхне прекрасният, живителен въздух, ароматът на разцъфналите шипкови храсти. Зави ми се свят.

— Е, да тръгваме.

Навлязохме в яркозелената гора.

— Можеш ли да вървиш по-бързо?

— Не.

Бяхме изминали безброй крачки. Клоните ме шибаха през лицето. Препъвайки се в корените на дърветата, криво-ляво се измъкнах на една поляна.

— Хей, слушай — рече ми по-възрастният оперативен работник. — Каним се да ходим на кино в Ягодное. Прожекцията започва в осем. В клуба. Сега е два. Това е първият ни почивен ден за това лято. За пръв път от половин година ще сме на кино.

Аз мълчах.

Оперативните работници се посъвещаваха.

— Почини си — рече по-младият и разкопча чантата си. — Ето ти бял хляб. Цял килограм. Яж, почини си — и да вървим. Ако не беше киното — майната му. Ама на — има кино.

Изядох хляба, облизах трохите от дланта си, отпуснах се до един поток и внимателно се напих със студена и чиста планинска вода. И окончателно останах без сили. Беше горещо, единственото ми желание беше да спя.

— Е? Тръгвай!

Аз мълчах.

Тогава те започнаха да ме налагат. Тъпчеха ме, аз виках и криех лице в дланите си. Впрочем те не ме биеха по лицето — бяха опитни хора.

Биха ме дълго, старателно. И колкото повече ме биеха, толкова по-ясно ставаше, че е невъзможно общото ни придвижване към затвора

да бъде ускорено.

Часове наред се влачихме през гората и по здрач излязохме на трасето — шосето, което прекосяваше цяла Колима, шосе сред скали и блата, път, дълъг две хиляди километра, целият построен с ръчни колички и кирки, без каквито и да било механизми.

. . . . . .

Почти бях загубил съзнание и едва се движех, когато ме доставиха в ягодинския изолатор. Вратата на килията се открехна, отвори се и опитните ръце на дежурния ме натикаха вътре с вратата. Чуваше се само честото дишане на хора. След десетина минути се опитах да се отпусна на пода и легнах под наровете, до един от стълбовете. Малко след това при мен допълзяха криминалните от килията — да ме претърсят, да ми отнемат каквото имам, но надеждите им за плячка бяха напразни. Освен въшки нямах нищо друго. Заспах под звуците на ядния рев на разочаровните апаши.

. . . . . .

В три часа на другия ден ме извикаха на съд.

Беше много задушно. Нямаше какво да се диша. Шест години денонощно бях живял на чист въздух и ми бе нетърпимо горещо в малката стаичка на военния трибунал. По-голямата част от дванадесетте квадратни метра бе отделена за трибунала, който седеше зад дървена преграда. По-малката — за подсъдимите, конвоя, свидетелите. Видях Заславски, Кривицки и Нестеренко. Грубо рендосаните дървени пейки бяха наредени край стената. Двата прозореца бяха с решетки на ситна мрежа — според тогавашната колимска мода, както в берьозовската къща на Меншиков от картината на Суриков. В тях се използваха парчета стъкло — тъкмо в това беше конструкторската идея, отчитаща трудното превозване, чупливостта и много други неща — например стъклените буркани, срязани по дължина. Всичко това, разбира се, беше проява на загриженост за прозорците в жилищата на началството и в учрежденията. В бараките на затворниците нямаше никакви стъкла.

През такива прозорци влизаше разсеяна, мътна светлина и върху масата на председателя на трибунала беше запалена електрическа лампа без абажур.

Съдът бе много кратък. Председателят прочете краткото обвинение — по точки. Разпита свидетелите — потвърждават ли

показанията си от предварителното следствие. Неочаквано за мен свидетелите се оказаха не трима, а четирима — в моя процес бе изявил желание да участвува някой си Шайлевич. Никога през живота си не бях срещал този човек и не бях разговарял с него — той беше от друга бригада. Това не му попречи бързо да изрецитира нужното: Хитлер, Бунин… Разбрах, че Фьодоров беше взел Шайлевич за всеки случай — ако внезапно поискам отвод на Заславски и Кривицки. Но Фьодоров се бе тревожил напразно.

— Има ли въпроси към трибунала?

— Има. Защо от мина Джелгала пристига вече трети обвиняем по петдесет и осми член, а свидетелите са все едни и същи?

— Въпросът ви не е по същество.

Бях сигурен, че присъдата ще е сурова — да се убива беше в традициите на онези години. При това съдът се състоя на 22 юни, в годишнината от войната. След като се посъвещаваха около три минути, членовете на трибунала — трима — постановиха: „Десет години плюс пет лишаване от граждански права“…

— Следващият!

В коридора се раздвижиха, затропаха с ботуши. На другия ден ме прехвърлиха в „транзитния“ затвор. Започна многократно изпитваната от мен процедура на завеждане на ново лично досие — безкрайни отпечатъци от пръстите, формуляри, снимки. Сега вече се казвах едикой си, член петдесет и осми, алинея десета, присъда десет плюс пет лишаване от граждански права. Вече не бях „буквеник“ със страшната буква „Т“. Това имаше много важни последствия за мен и може би ми спаси живота.

. . . . . .

Не знам какво е станало с Нестеренко, с Кривицки. Разправяха, че Кривицки умрял. А Заславски се върна в Москва, стана член на Съюза на писателите, макар през живота си да не беше писал нищо друго освен доноси. Видях го веднъж отдалеч. Но работата все пак не е в такива като Заславски и Кривицки. Веднага след присъдата бях в състояние да убия доносниците и лъжесвидетелите. И сигурно бих го сторил, ако след съда се бях върнал в Джелгала. Но в лагерния правилник е предвидено повторно осъдените никога да не се връщат в лагера, откъдето са ги закарали на съд.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

http://chitanka.info

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.